

УДК 377.016.02:81.161.2

ЛЕСЯ ПРОКОПЕНКО

Аграрно-економічний коледж Полтавської державної аграрної академії

ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ

Розглянуті та проаналізовані інтерактивні технології організації навчального процесу. Подана характеристика особистісно зорієнтованого типу навчання в його конкретному вияві при вивченні української мови в коледжі.

Ключові слова: коледж, заняття з української мови, інтерактивні технології, особистісно зорієнтовані ситуації, опорні уміння, дидактичні цілі

Актуальність проблеми. Життя у ХХІ столітті характеризується стрімкими змінами, неоднозначними трансформаційними процесами, що відображаються в освітній сфері складним пошуком нового світорозуміння та педагогічного світовідчуття. Вагомим педагогічним завданням нині стало впровадження в освітній процес методик і засобів, які допомагають молодим людям розкривати свою особистість, формувати компетентності, набувати досвіду, самореалізовуватися на основі природних даних. Важливим у цьому аспекті є вдосконалення процесу викладання української мови.

На заняттях із української мови первинним має стати не вивчення мовних тем, а організація словесної творчості через різні форми і методи проектної діяльності. Інтерактивні технології допомагають студентам стати активними співтворцями навчально-виховного процесу, суб'єктами пізнання і, що важливо в професійній освіті, суб'єктами особистісного саморозвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Вільний розвиток особистості, яка у процесі навчання зберігає свою індивідуальну неповторність та самотність, можливий при створенні на заняттях особистісно зорієнтованих навчальних ситуацій. Ця думка є ключовою для низки педагогічних досліджень.

Психолого-педагогічні засади особистісно зорієнтованого підходу в навчанні закладені у вітчизняній традиції Л. Виготським, В. Давидовим, Л. Занковим, П. Ердієвим, чії наукові концепції пояснюють механізми його впливовості і розвивають шляхи застосування у навчальному процесі. Сучасна педагогічна наука різнобічно розглядає способи його ефективного застосування, обґрунтовує його значущість у сучасних умовах.

Так, цій проблемі присвячено низку праць Є. Бондаревської – автора культурологічної концепції особистісно зорієнтованої освіти [1], яка стверджує: щоб віднайти себе, людина має вибудувати власний світ цінностей: увійти у світ знань про людину, культуру, історію та ін., оволодіти творчими способами розв'язання наукових і життєвих проблем, відкрити рефлексивний світ власного Я і навчитися керувати ним. Системотвірним у змісті особистісно зорієнтованого навчання дослідницею визначено особистісний компонент. Він забезпечує самопізнання, розвиток рефлексивних здібностей, оволодіння способами саморегуляції, самовдосконалення, моральне самовизначення.

З огляду на сукупність означених можливостей особистісно-зорієнтованої освіти І.Якиманська обґрунтовує визначальний принцип побудови навчання – принцип розвивальної допомоги. Завдання викладача, на її думку, – стимулювати, полегшити для молодшої людини її самостійну діяльність, яка розглядається як індивідуально значуща для кожного суб'єкта навчання і здійснюється на основі власного досвіду, під час дискусій і прийняття рішень. З цієї точки зору, процес пізнання рідної мови і мовлення має бути організований як дослідження, експеримент, а не як спосіб передачі педагогом готових знань, умінь, навичок.

Найхарактернішою ознакою особистісно зорієнтованого типу навчання, визначає В. Варзацька, є те, що викладач і студент є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчально-виховного процесу. Вони спільно визначають мету діяльності, об'єкт, суб'єкт, засоби діяльності, результати навчання. Під час такого спільного пошуку здійснюється обмін думками, знаннями, способами діяльності, внаслідок чого відбувається рефлексія, оцінювання здобутих результатів [2].

Мотиваційна включеність у діяльність найбільш сприяє розвитку розумової обдарованості молодшої людини, оскільки пізнавальна активність має мотиваційно-вольову природу, але виникає і розвивається на основі інтелектуальних здібностей. Створена в аудиторії атмосфера живого спілкування, радості пізнання переростає в ситуацію природного самовираження, самопізнання, саморозвитку особистості.

Метою статті є аналіз інтерактивних технологій та особистісно-зорієнтованих ситуацій, які є доцільними на заняттях із української мови, оскільки допомагають молодим людям стати повноправними суб'єктами навчально-виховного процесу, обмінюватися думками та знаннями, виражати своє емоційне ставлення до об'єкта навчання, володіти оцінними судженнями, збагачувати особистий досвід творчої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення рідної мови сьогодні є в нашій державі справою значної суспільної ваги, що актуалізує методичний пошук педагога, його професійну творчість.

На заняттях із української мови викладач повинен дати не просто суму знань, а підготувати особистість до оптимальних дій, що базуються на знаннях, досвіді, цінностях, здобутих завдяки навчанню. Набувають пріоритетності інтерактивні технології навчання, в основі яких підготовка молодшої людини до громадянської активності в суспільстві, активізація навчальних можливостей студента, а не переказування «готової» інформації, відірваної від життя й суспільного досвіду. Заняття, побудовані на інтерактивних засадах, успішно формують у студенті основні пізнавальні та громадянські вміння, а також навички й зразки поведінки, сприяють розвитку критичного мислення, діалогічного мовлення, уміння доводити. Студенти набувають навичок співпраці, колективного пошуку рішень, беруть активну участь у навчанні та передачі своїх знань іншим людям.

Щоб навчити студентів дискутувати, застосування інтерактивного навчання здійснюється шляхом використання фронтальних та кооперативних форм організації навчальної діяльності студентів, інтерактивних ігор та методів.

Найбільш уживаними є:

- технології навчання в дискусії: метод «Прес», «Обери позицію», дебати, «ток-шоу»;
- інтерактивні ігри: «Рольова гра», «Драматизація», громадське слухання;
- при кооперативній формі роботи такі технології: робота в парах, акваріум, робота в малих групах, карусель;
- при фронтальній формі роботи такі технології: «мікрофон», «мозковий штурм», «ажурна пилка», «навчаючи – вчуся» [4; 5; 7].

При застосуванні вказаних технологій виграє весь навчально-виховний процес, бо вони дають можливість залучити кожного студента до обговорення проблеми, а це сприяє розвитку критичного мислення, діалогічного мовлення, уміння доводити. Студенти набувають навичок співпраці, колективного пошуку рішень, передають свої знання іншим [6].

Активність молодшої особи як співтворця навчально-виховного процесу забезпечується на всіх його етапах.

На першому етапі студент, використовуючи певні способи пізнання, вивчає об'єкт дійсності, знаходить і створює знання про нього, моделює суб'єктивні образи, одержує освітній продукт.

На другому етапі кожна молода людина має можливість зіставити власний освітній продукт з освітніми продуктами своїх ровесників та історико-культурними аналогами людства в певній галузі. З цієї метою на занятті викладач пропонує студентам різні форми й методи інтерактивного навчання (хвилинка ерудита, уявне засідання гуртка, уявна екскурсія, огляд – конкурс творчих робіт).

Третій етап є узагальнювальним, він дає змогу кожному студенту на основі даних зіставлень, проведених на попередньому етапі, створити сукупний освітній продукт виучуваного.

Зміст особистісно зорієнтованої освіти програмує задоволення екзистенційних потреб людини, тобто потреб її буття, особистого існування: свободи і вільного вибору себе, свого світогляду, дій, учинків, позицій, самостійності й особистої відповідальності.

Таким чином, в особистісно зорієнтованій освіті акцент переноситься з інтелектуального розвитку на емоційний та соціальний, завдяки чому значно розширюються її можливості. Атмосфера свободи навчання, ситуація активного спілкування і природного самовираження зможуть виникнути лише тоді, коли викладач і студенти досягли взаєморозуміння, переживають радість спільної праці.

Сталий інтерес до пізнання та словесної творчості можна прищепити молодим людям лише за умови, якщо викладач допоможе кожному пізнати себе, свої нахили, подолати окремі вади власного сприймання, уяви, пам'яті, мислення, переступити скутість, замкненість, егоїзм. Цілеспрямована робота, стан душевної рівноваги, впевненість у своїх силах, віра в можливість долати труднощі мають панувати на занятті. Викладач повинен знайти для студентів матеріал спільних переживань, захопити їх темою заняття, пробудити і підтримувати пізнавальний інтерес. Захоплені спільним пошуком, радістю пізнання, студенти діляться з педагогом своїми почуттями, враженнями.

Стимулювати активність кожного студента у процесі пізнання та самопізнання – основне завдання методики вільного дослідного навчання.

Особливо перспективним для створення моделі дослідного навчання є функційно-комунікативний підхід до організації мовної освіти, що програмує пізнання рідної мови через розв'язання мовленнєвих завдань. Для молодої людини стимулом розумових дій не може стати кінцева мета – оволодіння знаннями (як у дорослих). Джерело бажання вчитися в емоційному забарвленні думки. Духовне життя молодої людини, різні види її діяльності, і передусім словесна творчість, стають засобами пізнання законів рідної мови. Такий підхід до організації лінгвістичного матеріалу дає можливість подати мовні явища (фонетичні, лексичні, граматичні, інтонаційні) у процесі пізнання як функціонуючі. Завдяки цьому значно підсилюється функціонально-семантичний аспект характеристики мовних знань.

Цілеспрямована і організована діяльність студентів ґрунтується на фундаментальному положенні К.Ушинського: «Слово має виростати з думки, а думка – із спостережень за природою, самим собою та іншими людьми».

Без умінь установлювати органічні зв'язки між мовними поняттями (фонетичними, лексичними, граматичними, словотворчими) знання виявляються формальними, оскільки вони не зможуть активізувати механізм мовлення. Складними процесами сприймання, уваги, мислення, уяви під час спостережень та дослідницької праці викладач керує через систему пізнавальних, проблемних завдань, залучаючи щоразу необхідний масив опорних умінь.

Існує чотири типи опорних умінь: 1) сприймати, відтворювати, будувати, тексти, а саме: уміння орієнтуватися в умовах спілкування, осмислювати задум висловлювання, виділяти частини висловлювання та поєднувати їх, знаходити комунікативно доцільні мовні засоби; 2) співвідносити вимову і написання слова; 3) розрізняти лексичне значення слів конкретного й абстрактного змісту; 4) установлювати зв'язки слів у реченні. Системне використання опорних умінь є визначальним засобом структурного матеріалу з мови й мовлення. Саме завдяки цьому створюються повноцінні умови для реалізації одного з найперспективніших способів здобуття знань на основі узагальнених дій (В. Давидов, П. Ерднієв).

За такого способу структурування мовних та мовленнєвих знань студенти одночасно оволодівають: а) блоками взаємопов'язаних та зовні схожих знань (частини мови, часи дієслова, класифікація речень за інтонацією та метою висловлювання, типи текстів); б) блоками протилежних, співвідносних понять та явищ (звук і буква, синоніми й антоніми, речення з однорідними присудками та складносурядне речення – без уживання терміна); в) блоками часткових видових понять на основі загальних – родових (поняття про частини мови є базовими для засвоєння знань про змінювання їх); 4) знань на основі міжрівневих мовних зв'язків (змінені слова і спільнокореневі слова, близькі за значенням слова).

Спочатку студенти опановують загальний образ змісту, потім його складові частини. Мовні та мовленнєві поняття, таким чином, формуються як елемент цілісної сукупності, тому засвоюються краще, ніж коли б вони розглядалися окремо.

Структурування навчального матеріалу методом укрупнення дидактичних одиниць, виходячи з ієрархії у процесі пізнання, дає можливість визначити сукупність дидактичних цілей кожного заняття мови в системі інших, передбачених для опрацювання тієї чи іншої теми, розділу програми:

– засвоєння нових мовних знань;

- розвиток усного й писемного мовлення;
- відпрацювання навичок грамотного письма;
- удосконалення опорних умінь – базисного компонента програми;
- уведення нового до системи раніше вивченого через установлення внутрішньо-поняттєвих та міжпоняттєвих зв'язків;
- підготовка до сприймання наступного матеріалу.

Саме ці аспекти заняття найслабше реалізуються в практиці навчання та традиційній методиці, тому недостатньо втілюється принцип перспективності й наступності в навчально-виховному процесі. Інноваційне спрямування мають також види унаочнення на заняттях: конкретний (текстово-ілюстративний та текстово-діяльнісний) та абстрактний (словесно-графічний, графічний) зміст у формі таблиць з різними рівнями узагальнення, які відповідають перехідним типам мислення студентів.

Інтерактивні технології на заняттях української мови є важливим складником особистісно зорієнтованого розвивального навчання та програмують позицію студента як активного співтворця заняття. Обґрунтовуючи типологію мовних і мовленнєвих завдань у процесі інтерактивного навчання, маємо передбачити досягнення раціонального співвідношення організаційних форм роботи (парної, колективної та індивідуальної).

Орієнтація сучасної методики на діалогізм як засіб комунікативної спроможності, а в педагогіці – на діалог суб'єктів навчального процесу, студента і викладача, робить інтерактивну технологію особливо цікавою й ефективною.

Так, наприклад, на занятті з української мови «Розділові знаки у безсполучниковому складному реченні» можна використати метод «Ажурна пилка». Шляхом жеребкування кожна «домашня» група обирає той розділовий знак, який опрацюватиме протягом 5-7 хв. Далі по 2 студенти з кожної «домашньої» групи утворюють «експертні» групи та обговорюють усі розділові знаки, опитують одне одного. Ця робота триває приблизно 10 хв. Після цього студенти повертаються назад у «домашні» групи і розповідають усе почуте в інших групах, систематизують увесь матеріал. Кожна група повинна накреслити схему «Вживання розділових знаків у безсполучниковому складному реченні» і ще раз нагадати студентам про застосування кожного розділового знаку.

Поступово навички взаємонавчання переростають у здатність до комунікативної взаємодії, дозволяють нарощувати досвід конструктивної самопрезентації в умовах ділового спілкування. Дуже важливою в цьому процесі є роль викладача, який повинен поєднувати в собі функції консультанта, фасилітатора, модератора, обираючи саме ту комунікативну роль, яка найбільшою мірою відповідає ситуації і особистісним якостям студентів.

Висновки. Використання новітніх підходів потребує значної кількості часу для підготовки як студента, так і викладача. Проте завдяки їм змінюється на краще ставлення студентів до викладача, виникає атмосфера особливих стосунків між молодими людьми і педагогом. Задоволення, яке отримуватиме викладач від цих занять, послужить додатковим стимулом до роботи з інтерактивними технологіями.

Список використаних джерел

1. Бондаревская Е. В. Личностно-ориентированный поход как технология модернизации образования / Е. В. Бондаревская. – [Интернет-ресурс]. – Режим доступа <https://sites.google.com/site/kniznaapolkavmk/bondarevskaa-e-v-licnostno-orientirovannyj-podhod-kak-tehnologia-modernizacii-obrazovania>
2. Варзацька Л.О. Інтерактивні технології в системі особистісно-зорієнтованої освіти – К: ТОВ «Редакція журналу «Дивослово», 2008. – 64с.
3. Горошкіна О.М. Формування правописної компетентності студентів / О.М.Горошкіна, Т.Л.Груба, Л.О.Попова. – Х: Основа, 2016. – 171с.
4. Інтегровані заняття з української мови та літератури (Упорядники Н.В. Кучерук, Н.В. Полицька, В.П.Полицький).- Х: Вид група «Основа», 2007. -208с.
5. Інтерактивне навчання на заняттях української мови та літератури (Упорядники К.Ю. Голобородько, Н.П.Ткаченко).- Х: Вид. група «Основа», 2007. -176с.
6. Інтерактивні технології при вивченні української мови: конспекти, методичні поради (Укладачі Р.Орищин, Л.Залюбовська). – Тернопіль: Підручники і посібники. – 2009.-80с.
7. Проектне навчання на заняттях української мови та літератури. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти.- Х: Вид. група «Основа», 2008. -124с.

8. Щербина В.І. Інтерактивні технології на заняттях української мови та літератури / В.І. Щербина, О.В.Волкова, О.В.Романенко.- Х: Вид. група «Основа», 2005. -96с.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2017 р.

PROKOPENKO L.

Agrarian and Economic College of the Poltava State Agrarian Academy, Ukraine

USE OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES AND CREATION OF PERSONAL-DIRECTED SITUATIONS IN UKRAINIAN LANGUAGE ACTIVITIES FOR COLLEGE STUDENTS

Every year Ukrainian education become more open. Innovation methods are intergrated more often, new educational projects that are supported by international organisation and universities. Organisation of interaction education provides modelinfg of life situations, solving which educate In students appropriate life competence, facilitates outputing values, making advantegous microclimat for developing all-sufficient personality, gives an opportunity to the pedagog become a real leader of a students' collective.

Interactive technologies for organizing the learning process have been reviewed and analyzed. A detailed description of person- oriented type of training is provided.

Key words: college, classes in the Ukrainian language, interactive technologies, personalized situations, basic skills, didactic goals